



УДК 336.14:351.85(477)

ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРИ З МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Віталій Письменний

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна
ORCID: 0000-0001-7852-3627*

Резюме. Проаналізовано фінансування культури з місцевих бюджетів України в умовах повномасштабного російського вторгнення. Дослідження фокусується на трансформації бюджетної архітектури галузі під тиском безпекових викликів, коли імперативи національної оборони та фізичного виживання територіальних громад створюють ефект жорсткого фіскального витіснення видатків на культурний розвиток. Встановлено, що в нових реаліях формується специфічна «географія культурної стійкості», де фінансова спроможність громад, їхня наближеність до лінії бойових зіткнень та інтенсивність міграційних потоків внутрішньо переміщених осіб стають визначальними факторами не лише для обсягів бюджетних асигнувань, а й для самої можливості функціонування культурної інфраструктури. На основі аналізу видаткової частини місцевих бюджетів виявлено критичне домінування інерційної моделі фінансування культури, яка зорієнтована виключно на покриття захищених статей (оплати праці, енергоносіїв тощо). Обґрунтовано, що за умов хронічного дефіциту ресурсів такий підхід фактично консервує галузь, блокуючи капітальні вкладення в модернізацію, цифровізацію фондів та адаптацію культурних послуг до вимог воєнного часу. Встановлено, що поглиблення регіональних диспропорцій у фінансуванні провокує виникнення «культурних пустель» – територій з повною відсутністю доступу до культурних благ, що створює довготривалу загрозу фрагментації єдиного гуманітарного простору держави та послаблення національної ідентичності. Аргументовано необхідність переходу від пасивного утримання мережі до впровадження жорстких бюджетних нормативів забезпеченості послугами, диференціації оплати праці з урахуванням безпекових коефіцієнтів, а також активного розвитку багатоканального фінансування. Наголошено на важливості імплементації механізмів державно-приватного партнерства та залучення грантів. Визначено стратегічний потенціал використання репараційних платежів як інструменту фізичної відбудови, регенерації та цифрового збереження культурної спадщини у післявоєнний період розбудови української державності.

Ключові слова: місцеві бюджети, воєнний стан, сфера культури, культурна резильєнтність.

Дата надходження 01.02.2026
Дата прийняття 15.02.2026
Дата публікації 30.04.2026

UDC 336.14:351.85(477)

FINANCING OF CULTURE FROM LOCAL BUDGETS IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Vitalii Pysmennyi

Ternopil Ivan Puluji National Technical University, Ternopil, Ukraine

Summary. The article analyzes the financing of culture from local budgets in Ukraine under the conditions of the full-scale Russian invasion. The study focuses on the transformation of the sector's budgetary architecture under the pressure of security challenges, when the imperatives of national defense and the physical survival of territorial communities produce a rigid fiscal crowding-out effect on expenditures for cultural development. It is shown that, in the new realities, a specific «geography of cultural resilience» is emerging, in which the fiscal capacity of communities, their proximity to the line of hostilities, and the intensity of migration flows of internally displaced persons become decisive factors not only for the volume of budgetary allocations but also for the very possibility of sustaining cultural infrastructure. Based on an analysis of the expenditure side of

local budgets, the study identifies the critical dominance of an inertial model of cultural financing, oriented exclusively toward covering protected items such as wages and energy costs. It is substantiated that, under conditions of chronic resource scarcity, this approach effectively freezes the sector, blocking capital investment in modernization, the digitalization of collections, and the adaptation of cultural services to the demands of wartime. The research demonstrates that the deepening of regional disparities in funding triggers the emergence of «cultural deserts» – territories with a complete absence of access to cultural goods – which poses a long-term threat of fragmenting the state's unified humanitarian space and weakening national identity. The article argues for the necessity of shifting from passive maintenance of institutional networks toward the introduction of stringent budgetary standards for service provision, the differentiation of wages with regard to security-related coefficients, and the active development of multi-channel financing. Emphasis is placed on the importance of implementing public-private partnership mechanisms and attracting grant funding. The strategic potential of reparations payments is defined as an instrument for physical reconstruction, regeneration, and the digital preservation of cultural heritage in the post-war period of Ukrainian state-building.

Key words: local budgets, martial law, cultural sector, cultural resilience.

Received 01.02.2026

Accepted 15.02.2026

Published 30.04.2026

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної військової агресії російської федерації проти України сферу культури слід розглядати одним з ключових елементів національної безпеки та стратегічної стійкості держави. Культурна ідентичність стала мішенню війни, що актуалізує необхідність перегляду парадигми бюджетного забезпечення галузі не як витратної частини, а як інструмента вкладання коштів. Однак в умовах воєнного стану бюджетна архітектура держави зазнала кардинальних змін. Переорієнтація грошових потоків на потреби оборони, економіки та соціального захисту створила безпрецедентний тиск на культурні видатки. Відтак виникає гостра дилема: як забезпечити інституційну спроможність сфери культури в умовах критичного дефіциту ресурсів, коли традиційні бюджетні механізми є недієздатними, а роль культури зростає експоненційним шляхом.

Особливого драматизму ситуація набуває на рівні місцевих бюджетів, які в результаті реформи децентралізації стали основними каналами фінансування культури. Воєнний стан спричинив диспропорцію у фіскальній спроможності регіонів. Поки тиллові громади стикаються з навантаженням через наплив внутрішньо переміщених осіб та релокацію культурних інституцій, прифронтові та деокуповані території вирішують питання фізичного виживання та відновлення зруйнованих об'єктів. Вилучення «військового ПДФО» до державного бюджету та загальне падіння економічної активності поставили під загрозу існування мережі закладів культури. Це створює ризик деградації культурного капіталу на місцях, що у довготривалій перспективі загрожує національній єдності й уповільненням післявоєнного відновлення людського потенціалу.

Крім дефіциту бюджетних коштів, система фінансування культури стикається з нормативно-правовими й адміністративними бар'єрами. Постанова Кабінету Міністрів України № 590 [1], що визначає черговість казначейських платежів, фактично заморозила капітальні видатки, залишивши доступними лише захищені статті. Це призвело до паралічу проєктної діяльності, неможливості проведення аварійно-відновлювальних робіт й оновлення матеріально-технічної бази. Водночас наявні інструменти фандрайзінгу, державно-приватного партнерства і залучення грантів на рівні громад є фрагментарними та недостатньо інституціоналізованими. Це не дозволяє закладам культури реагувати на виклики часу, перетворюючи їх на пасивних споживачів бюджетних коштів замість активних агентів змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях М. Ходана та І. Буртяка [2] місцеві бюджети України в умовах війни розглядаються як динамічна система, що вимушено поєднує фіскальну жорсткість з інструментами інституційної адаптації.

Подібний ракурс простежується у дослідженнях У. Ватаманюк-Зелінської, І. Штундера та С. Гаврилюка [3], а також Н. Сокровольської, Г. Кучер, К. Пивоварова, Г. Мазура і М. Поляк-Свергун [4], де акцент зроблено на тенденціях формування й виконання місцевих бюджетів під час воєнного стану. Ці роботи, як і С. Юшко [5], фіксують структурний зсув у бік оборонно пов'язаних видатків, зростання ролі ручного управління і тимчасових бюджетних рішень. Культура в них залишається на периферії, з'являючись як елемент соціального блоку, чутливий до фіскальних обмежень, ніж як самостійний об'єкт бюджетної політики громад.

Галузевий вимір фінансування культури можна побачити у працях Г. Казакова [6], А. Буряченка, Н. Рудик і Н. Сивульської [7]. Автори показують, що навіть в умовах війни ця сфера не зникає з порядку денного, а трансформується через управлінські рішення, зміну форматів підтримання й переорієнтацію на інституційну стійкість. Підходи М. Кічурчак [8] дозволяють інтерпретувати скорочення фінансування не лише як втрату, а як індикатор зміни пріоритетів місцевої політики. Міжнародний контекст доповнює дослідження Е. Ользацької [6], яке розкриває фінансування культури як складову культурної політики та символічної безпеки в умовах гібридної й повномасштабної агресії. Сукупно ці джерела формують підґрунтя для подальшого аналізу ролі місцевих бюджетів у збереженні та розвитку культури.

Мета статті – проаналізувати вплив воєнного стану на фіскальну спроможність територіальних громад у сфері культури та розробити практичні рекомендації щодо трансформації механізмів її фінансового забезпечення.

Постановка завдання. З огляду на поставлену мету, завданнями статті є оцінювання рівня видатків місцевих бюджетів на культуру, аналіз ефективності інерційної моделі утримання культурної мережі й обґрунтування необхідності переходу до багатоканальної моделі фінансування, включаючи механізми державно-приватного партнерства та залучення грантів, окреслити роль репарацій для післявоєнного відновлення сфери культури.

Виклад основного матеріалу. Найгострішою проблемою сфери культури в умовах воєнного стану є різке скорочення фінансування та повернення до залишкового принципу розподілу бюджетних коштів. Більшість культурних інституцій здатні покривати лише захищені статті видатків (заробітна плата, комунальні послуги тощо), тоді як фінансування проектної діяльності, капітальних ремонтів і модернізації матеріально-технічної бази фактично зупинено. Це створює небезпечну тенденцію втрати інституційної суб'єктності, коли заклади культури втрачають здатність генерувати культурний продукт і вимушені покладатися на ситуативну підтримку міжнародних донорів. Така модель фінансування є нестабільною і не дозволяє здійснювати довготривале стратегічне планування, ставлячи під загрозу існування розгалуженої мережі комунальних закладів культури, особливо в дотаційних громадах.

До цієї проблеми додається знищення та пошкодження об'єктів культурної інфраструктури внаслідок ракетних обстрілів і бойових дій. Це питання виходить за рамки суто фізичних збитків, оскільки руйнування музеїв, бібліотек, театрів, пам'яток архітектури призводить до розриву історичної пам'яті та ерозії культурного ландшафту територій. Окрім прямих руйнувань, великим викликом є неможливість забезпечення належних умов зберігання фондів в умовах енергетичної нестабільності (порушення температурно-вологісного режиму) та відсутність спеціалізованих сховищ для евакуації цінностей. Ситуація ускладнюється масовим пограбуванням культурних цінностей на тимчасово окупованих територіях, що вимагає від держави розроблення нових, безпрецедентних механізмів документування збитків і міжнародно-правового захисту національного надбання.

Сфера культури зазнала колосальних кадрових втрат внаслідок вимушеної міграції фахівців за кордон, внутрішнього переміщення та мобілізації працівників до лав Збройних Сил України. Цей відтік є особливо болісним для вузькоспеціалізованих галузей (реставрація, музейна справа, мистецька освіта), де підготовка кваліфікованих кадрів займає роки. Втрата носіїв інституційної пам'яті та професійних компетенцій створює ризик управлінського колапсу і зниження якості культурних послуг. Водночас спостерігається диспропорція на ринку праці, за якої заклади на прифронтових територіях відчувають гострий кадровий голод, тоді як у тилкових регіонах виникає надлишок пропозиції робочої сили за рахунок внутрішньо-переміщених осіб, який існуюча штатна структура закладів культури не здатна абсорбувати.

В умовах воєнного стану оголилася вже згадувана проблема негнучкості законодавства. Постанова Кабінету Міністрів України № 590 [1], встановлюючи жорстку черговість казначейських платежів, фактично заблокувала можливість використання навіть наявних на рахунках спецфонду коштів на капітальні видатки (ремонт дахів, закупівля обладнання, протипожежні заходи). Заклади культури опинилися в ситуації «фінансового паралічу». Маючи зароблені кошти або спонсорську допомогу, вони не можуть оперативним шляхом спрямувати їх на нагальні потреби відновлення через бюрократичні обмеження. Відсутність спрощених процедур закупівель і механізмів швидкого реагування на аварійні ситуації перетворює управлінську діяльність на боротьбу з адміністративними бар'єрами, що знижує ефективність використання і так обмежених коштів.

Попри зростаючий запит суспільства на арт-терапію та психологічне розвантаження, на рівні місцевого управління культура досі сприймається як розважальна сфера, а не як інструмент ментальної деокупації та реабілітації. Проблема полягає у відсутності інтегрованих міжсекторальних програм (на стику культури, медицини та соціальної політики), що мали б чітке фінансове забезпечення. Заклади культури часто змушені займатися реабілітаційною діяльністю на громадських засадах, не маючи до того ж відповідних методичних рекомендацій, ліцензій або цільових субвенцій. Це призводить до розмивання функцій професійних митців, а також неефективного використання потенціалу культури як терапевтичного ресурсу для ветеранів і постраждалих від війни цивільних громадян.

Насамкінець, війна актуалізувала критичну потребу в цифровій трансформації галузі, проте виявила глибоку неготовність більшості закладів культури до роботи у віртуальному просторі. Питання не лише у відсутності необхідного апаратного забезпечення (серверів, сканерів високої роздільної здатності, стабільного інтернет зв'язку), а й у відсутності єдиних стандартів оцифрування культурної спадщини та обліку музейних фондів. Уповільнена діджиталізація робить український культурний контент менш доступним для глобального споживача та вразливим до фізичного знищення. Крім того, заклади культури стикаються з браком кваліфікованих фахівців, здатних створювати інтерактивні онлайн-продукти, що в умовах обмеженого фізичного доступу до приміщень призводить до інформаційного вакууму й втрати зв'язку з аудиторією, особливо з молоддю і внутрішньо-переміщеними особами.

Перш ніж розглянути питання фінансування культури з місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану, проаналізуємо динаміку видатків державного бюджету на цю галузь (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка видатків на культуру та мистецтво з державного бюджету України в 2021–2024 роках

| Бюджети | Фактичні показники, млн.грн | | | | Питома вага, % | | | |
|------------------|-----------------------------|----------|----------|----------|----------------|------|------|------|
| | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 |
| Державний бюджет | 7121,58 | 4288,29 | 4412,62 | 5691,16 | 0,48 | 0,16 | 0,11 | 0,13 |
| Місцеві бюджети | 16655,09 | 14640,71 | 16751,22 | 18128,26 | 2,79 | 2,95 | 2,50 | 2,58 |

Побудовано на основі [10].

У 2022 році відбулося різке номінальне скорочення державного фінансування культури майже на 40% порівняно з 2021 роком (з 7,1 млрд грн до 4,3 млрд грн). Проте найбільш показовим індикатором є падіння питомої ваги культурних видатків у загальній структурі державного бюджету – з 0,48% до критичних 0,11–0,13% у 2023–2024 роках. Таке зниження частки галузі свідчить про дію «ефекту витіснення», коли зростання видатків на національну безпеку та оборону фактично згорнуло більшість державних програм розвитку культурної сфери, залишивши фінансування лише на рівні інституційного підтримання ключових установ і заходів інформаційної безпеки.

На противагу державному рівню, місцеві бюджети продемонстрували вищу адаптивність та стійкість у забезпеченні культурної сфери. Незважаючи на незначне просідання у 2022 році (на 12%), у 2023 році спостерігається відновлення номінальних обсягів фінансування до 16,7 млрд грн, а у 2024 році – зростання до 18,1 млрд грн. Важливо зауважити, що частка культурних видатків у місцевих бюджетах залишається відносно стабільною (у межах 2,50–2,95%), що у 20 разів перевищує аналогічний показник державного бюджету у 2024 році. Це підтверджує те, що основний тягар утримання культурної інфраструктури в умовах війни остаточно змістився на локальний рівень. Місцева влада, попри значні безпекові ризики, продовжує розглядати культуру як критично важливий елемент соціальної згуртованості та підтримання життєдіяльності громад.

Незважаючи на позитивний тренд номінального зростання культурних видатків місцевих бюджетів у 2023–2024 роках, аналіз потребує коригування на індекс споживчих цін та дефлятор ВВП. З огляду на кумулятивну інфляцію за період 2022–2024 років, фактична купівельна спроможність виділених 18,1 млрд грн у 2024 році є значно нижчою за довоєнний рівень 2021 року. Зростання обсягів фінансування значною мірою зумовлене необхідністю індексації заробітних плат і здорожчанням енергоносіїв, а не інвестиціями в розвиток чи відновлення. Отже, спостерігається прихована деградація фінансового забезпечення. Формальне збільшення цифр фактично маскує скорочення видатків споживання в реальному вимірі, що обмежує можливості закладів культури щодо оновлення фондів, реалізації нових мистецьких проєктів тощо.

Статистичні дані за 2023–2024 роки відображають також наслідки перерозподілу фіскального ресурсу, зокрема «військового ПДФО». Поступове відновлення видатків місцевих бюджетів у 2024 році відбувається на тлі поглиблення міжрегіональної диференціації. Громади, які знаходяться в «тілу» і приймають велику кількість внутрішньо переміщених осіб, змушені збільшувати видатки на культуру для інтеграції нових мешканців. Утримання частки культурних видатків на рівні 2,58% у 2024 році є позитивним сигналом, проте висока залежність від стабільності місцевих податків і зборів, а також трансфертів з державного бюджету в умовах затяжної війни створює ризики «бюджетного обриву» в наступних періодах, що вимагає розроблення альтернативних моделей змішаного фінансування галузі.

Дані табл. 2 свідчать про формування глибокої територіальної диференціації у фінансуванні культури. У регіонах, які зазнали безпосередньої окупації або інтенсивних бойових дій (Донецька, Луганська, Херсонська області), спостерігається стрімка деградація бюджетних призначень. Зокрема, у Луганській області видатки скоротилися майже у 6 разів порівняно з 2021 роком, а в Херсонській – більше ніж удвічі. Ця тенденція відображає не лише фізичне руйнування інфраструктури, а й втрату фінансової бази громад. Водночас західні та центральні регіони (Львівська, Київська, Вінницька області) демонструють стабільне номінальне зростання видатків, що зумовлено релокацією закладів культури та необхідністю обслуговування внутрішньо переміщених осіб. Тобто війна спричинила зміщення «культурного капіталу» країни на захід.

У контексті дослідження фінансування культури з місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану необхідно відзначити парадокс стійкості прифронтових територій. Цікавим спостереженням є динаміка у Сумській, Чернігівській та Харківській областях. Незважаючи на постійні обстріли та статус прифронтових зон, ці регіони намагаються утримувати питому вагу видатків на культуру на рівні, вищому за середній. Наприклад, у Сумській області цей показник зріс з 3,61% у 2021 році до 3,62% у 2024, а в Чернігівській – до 3,78%. Це свідчить про використання культури як інструменту цивільного спротиву та соціальної стабілізації. Місцеві громади цих областей, навіть за умов жорсткого дефіциту ресурсів, пріоритетують фінансування бібліотек, клубів і музеїв як центрів гуманітарної допомоги та психологічного підтримання населення.

Таблиця 2. Динаміка видатків на культуру та мистецтво з місцевих бюджетів України в 2021–2024 роках

| Адміністративно-територіальні одиниці | Фактичні показники, млн грн | | | | Питома вага, % | | | |
|---------------------------------------|-----------------------------|---------|---------|--------|----------------|------|------|------|
| | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 |
| Вінницька обл. | 609,38 | 627,39 | 721,05 | 774,9 | 2,92 | 3,23 | 2,73 | 2,89 |
| Волинська обл. | 422,97 | 389,90 | 486,06 | 516,1 | 3,04 | 3,08 | 2,73 | 2,83 |
| Дніпропетровська обл. | 1206,47 | 1075,56 | 1286,09 | 1423,9 | 2,01 | 2,11 | 1,82 | 2,03 |
| Донецька обл. | 677,53 | 331,08 | 260,89 | 298,2 | 2,03 | 2,16 | 1,40 | 1,31 |
| Житомирська обл. | 495,03 | 444,44 | 525,59 | 559,0 | 3,03 | 3 | 2,32 | 2,60 |
| Закарпатська обл. | 405,18 | 330,51 | 406,64 | 440,5 | 2,7 | 2,14 | 2,05 | 2,28 |
| Запорізька обл. | 702,25 | 547,65 | 472,00 | 537,2 | 2,81 | 2,93 | 2,39 | 2,13 |
| Івано-Франківська обл. | 554,02 | 535,13 | 627,97 | 644,2 | 3,3 | 3,21 | 3,03 | 3,13 |
| Київська обл. | 814,38 | 673,89 | 876,84 | 1016,5 | 2,52 | 2,39 | 2,07 | 2,23 |
| Кіровоградська обл. | 425,33 | 431,22 | 511,07 | 571,2 | 3,16 | 3,66 | 3,27 | 3,55 |
| Луганська обл. | 346,02 | 132,14 | 56,34 | 58,8 | 3,05 | 3,24 | 2,02 | 1,67 |
| Львівська обл. | 1122,39 | 1174,64 | 1410,29 | 1554,4 | 3,14 | 3,35 | 2,77 | 3,27 |
| Миколаївська обл. | 527,01 | 400,81 | 568,86 | 602,8 | 3,46 | 2,27 | 2,91 | 2,94 |
| Одеська обл. | 1017,70 | 1069,17 | 1079,27 | 1167,9 | 2,96 | 3,81 | 2,73 | 2,75 |
| Полтавська обл. | 826,00 | 806,80 | 919,66 | 988,7 | 3,45 | 3,46 | 3,21 | 3,47 |
| Рівненська обл. | 491,84 | 494,58 | 572,50 | 615,3 | 3,14 | 2,92 | 3,00 | 3,20 |
| Сумська обл. | 511,43 | 494,23 | 588,62 | 587,8 | 3,61 | 3,98 | 3,47 | 3,62 |
| Тернопільська обл. | 445,00 | 437,38 | 523,71 | 565,9 | 3,32 | 3,61 | 3,48 | 3,72 |
| Харківська обл. | 1214,60 | 839,19 | 962,87 | 1041,0 | 2,67 | 2,85 | 2,39 | 2,37 |
| Херсонська обл. | 435,49 | 265,99 | 214,89 | 201,2 | 3,14 | 3,83 | 2,44 | 2,14 |
| Хмельницька обл. | 574,09 | 557,33 | 630,88 | 689,0 | 3,26 | 3,63 | 2,94 | 3,30 |
| Черкаська обл. | 519,15 | 504,78 | 620,14 | 647,4 | 3,27 | 3,34 | 2,97 | 3,07 |
| Чернівецька обл. | 284,16 | 274,65 | 312,20 | 315,2 | 2,67 | 2,75 | 2,39 | 2,38 |
| Чернігівська обл. | 518,50 | 463,23 | 586,00 | 644,3 | 3,88 | 3,91 | 3,57 | 3,78 |
| м. Київ | 1509,19 | 1339,02 | 1530,78 | 1667,0 | 2,17 | 1,83 | 1,84 | 1,73 |

Побудовано на основі [10].

Аналіз динаміки видатків на оплату праці засвідчує, що збереження людського капіталу не є пріоритетом бюджетної політики (табл. 3).

Таблиця 3. Структура видатків на культуру та мистецтво у місцевих бюджетах України в 2021–2024 роках, млн грн

| Видатки | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 |
|--------------------------------|----------|----------|----------|----------|
| Заробітна плата та нарахування | 9664,67 | 8911,44 | 9289,30 | 10577,68 |
| Використання товарів та послуг | 2614,70 | 1872,23 | 2867,57 | 2884,05 |
| Поточні трансферти | 3448,84 | 3170,39 | 3369,80 | 3772,25 |
| Соціальне забезпечення | 37,88 | 19,96 | 35,72 | 42,75 |
| Інші поточні видатки | 9,59 | 4,03 | 19,06 | 19,89 |
| Придбання основного капіталу | 721,88 | 648,92 | 1111,93 | 773,92 |
| Капітальні трансферти | 157,52 | 13,74 | 57,82 | 57,72 |
| Усього | 16655,09 | 14640,71 | 16751,22 | 18128,26 |

Побудовано на основі [10].

Попри початковий шок у 2022 році, коли обсяги фінансування за цією статтею скоротилися на 7,8% порівняно з 2021 роком (з 9,66 млрд грн до 8,91 млрд грн), подальший період характеризується стійкою висхідною траєкторією. У 2024 році видатки на оплату праці сягнули пікового значення у 10,57 млрд грн, що на 13,87% перевищує показник попереднього року. В умовах масової міграції фахівців та мобілізаційних процесів таке зростання є критично важливим для недопущення кадрового колапсу галузі. Проте варто враховувати, що це зростання відображає індексацію мінімальної заробітної плати, а не реальне розширення штатів чи преміювання за результативність, що вказує на консервативну стратегію утримання, а не розвитку галузі.

Динаміка видатків на використання товарів і послуг відображає високий рівень вразливості культурних інституцій до макроекономічних коливань. Після різкого падіння у 2022 році на 28,4%, що було зумовлено жорсткою економією та казначейськими обмеженнями перших місяців війни, спостерігається відновлення до рівня 2,88 млрд грн у 2024 році. Хоча цей показник на 10,3% перевищує рівень 2021 року. Такий приріст не корелює з розширенням обсягів культурних послуг. Навпаки, він є наслідком експоненціального зростання витрат на енергоносії, необхідністю облаштування укриттів та забезпечення безперебійної роботи закладів у блекауті. Відтак структура операційних видатків змістилася від культурного наповнення (закупівля книг, організація виставок тощо) до фізичного забезпечення функціонування будівель.

Поточні трансферти демонструють стабільність у бюджетній архітектоніці галузі. Починаючи з 2022 року (3,17 млрд грн) видатки за цією статтею плановірно зростали, сягнувши 3,77 млрд грн у 2024 році. Оскільки ці кошти спрямовуються переважно на фінансове підтримання театрів, концертних організацій та інших установ, які мають статус неприбуткових організацій, стабільність трансфертів стала гарантом безперервності мистецького процесу. Це дозволило професійному мистецькому середовищу адаптуватися до умов війни, не втрачаючи спроможності до реалізації нових проєктів. Однак частка видатків на соціальне забезпечення, а також інших поточних видатків залишається маргінальною (від 9 до 42 млн грн), що підкреслює вузькоцільове фінансування виключно на базове інституційне виживання.

Найбільш тривожним аспектом є стан капітальних видатків, які безпосередньо відповідають за майбутнє галузі. Видатки на придбання основного капіталу продемонстрували «стрибоподібну» динаміку. Після падіння у 2022 році вони несподівано зросли у 2023 році до 1,11 млрд грн, проте знову знизилися до 773 млн грн у 2024 році. Ситуація з капітальними трансфертами ще складніша. Падіння з 157,5 млн грн у 2021 році до 13,7 млн грн у 2022 році стало свідченням майже повної зупинки капітального будівництва та масштабних реставраційних проєктів. Хоча у 2023–2024 рр. відбулося певне відновлення до 57,8 млн грн, обсяги залишаються несуттєвими порівняно з масштабами руйнувань та технологічного зношення. Така «залишкова» інвестиційна модель загрожує системним відставанням української культури від світових трендів діджиталізації та модернізації.

Аналіз розподілу коштів місцевих бюджетів за кодами функціональної класифікації свідчить про виражену інерційну та соціально орієнтовану модель фінансування. Основна частка ресурсів зосереджена на підтримання клубних закладів, що становлять 37% у 2023 році та 36,09% у 2024 році. Разом з видатками на бібліотеки, музеї та виставки, частка яких у 2024 році зросла до 33,10%. Ці два сектори акумулюють майже 70% усіх видатків місцевих бюджетів на культуру. Така концентрація пояснюється необхідністю утримання найбільш розгалуженої мережі установ, що виконують функцію базових осередків громади, особливо в сільській місцевості. Пріоритетність цих напрямів продиктована не лише державними нормативами, а й роллю цих закладів як гуманітарних та соціальних хабів у період воєнного стану.

На фоні значних витрат на клубну мережу спостерігається глибокий дефіцит фінансування напрямів, що мають високу додану вартість або стратегічне значення для збереження ідентичності. Найменші обсяги фінансування зафіксовані на кінематографію, що становить лише 0,2% бюджету, та заповідники (0,94%). Така асиметрія вказує на те, що місцеві бюджети практично повністю самоусунулися від підтримання креативних індустрій і збереження об'єктів заповідного фонду, делегуючи ці витрати на державний рівень або залишаючи їх без належного фінансового підтримання. Щодо сектора виконавського мистецтва, то він демонструє відносну

стабільність у структурі видатків і високий рівень бюджетної дисципліни (99% виконання плану). На театри у 2024 році було спрямовано 11,83% коштів, художні колективи та концертні організації – 5,03%.

Насамкінець зазначимо про безпрецедентні масштаби руйнації культурного ландшафту України внаслідок військової агресії, що ставить перед державою виклик фізичної відбудови, а значить і фінансування. Станом на кінець 2025 року статистика свідчить про глибокі системні втрати: понад 1600 пам'яток культурної спадщини, серед яких об'єкти національного значення, зазнали пошкоджень або були стерті з лиця землі. Особливо болючим є те, що основний удар припав на історичні центри таких областей як Харківська, Херсонська та Одеська, де архітектурні ансамблі формувалися століттями. Повне знищення 36 пам'яток і статус «щойно виявлених» для багатьох пошкоджених об'єктів підкреслює критичну необхідність термінової консервації та міжнародного експертного підтримання, аби запобігти остаточному зникненню тих фрагментів історії, які ще можливо врятувати [11].

Паралельно з архітектурними пам'ятками катастрофічного руйнування зазнала культурна інфраструктура. Втрата майже 2500 об'єктів, серед яких левову частку становлять клубні заклади, бібліотеки та заклади мистецької освіти, означає руйнацію соціального капіталу та просторів для розвитку майбутніх поколінь. Знищення майже 500 об'єктів «під нуль», зокрема в Донецькій та Харківській областях, створює культурний вакуум, який неможливо заповнити лише цифровими рішеннями [11]. Відновлення музеїв, галерей, театрів тощо вимагатиме, крім колосальних вкладень коштів, формування стратегії ревіталізації, де культурні осередки мають стати центрами відновлення ментального здоров'я та згуртування населення після травми війни.

Висновки. Середня питома вага видатків на культуру в місцевих бюджетах становить менше 3%. Водночас російсько-українська війна спричинила появу нової «географії культурної стійкості». Значний рівень пріоритетності галузі у прифронтових регіонах (зокрема, у Чернігівській – 3,78% та Сумській – 3,62% областях) на фоні стабільних показників західних територій підтверджує високу адаптивність органів місцевого самоврядування до викликів часу. Однак загальна статистика є тривожною, оскільки лише частина регіонів України дотримуються середнього показника. Такий територіальний дисбаланс несе за собою ризик фрагментації єдиного культурного простору. Як наслідок, окремі громади поступово перетворюються на «культурні пустелі», де через брак ресурсів стає неможливим забезпечення громадян базовими культурними послугами.

Поточний розподіл бюджетних асигнувань між секторами культури засвідчує домінування інерційної моделі, де фінансові ресурси спрямовуються не на стимулювання креативного продукту, а на фізичне збереження існуючої мережі. Майже 70% усіх видатків акумулюють клубні заклади, бібліотеки та музейно-виставковий сектор, що пояснюється необхідністю утримання розгалуженої, хоча подекуди й застарілої, інфраструктури. Особливо гостро це питання стосується сільських територій, де такі установи залишаються єдиними осередками культурної присутності держави. В умовах повномасштабного російського вторгнення роль цих об'єктів зазнала докорінної трансформації, оскільки вони перетворилися на стратегічні гуманітарні або цивільні хаби, забезпечуючи логістику допомоги, підтримання внутрішньо переміщених осіб.

Узагальнення результатів аналізу фінансування культурної сфери свідчить, що критично низька частка капітальних видатків (4–5%) у структурі місцевих бюджетів детермінує системну деградацію матеріально-технічної бази культури, перетворюючи її на сектор «проїдання» ресурсів. Для нівелювання цієї деструктивної тенденції необхідно впровадити жорсткі бюджетні нормативи, зокрема встановити мінімальний індикативний показник видатків місцевих бюджетів на культуру на рівні не нижче 5%.

Такий запобіжний механізм дозволить подолати так званий «залишковий принцип» фінансування та забезпечити інституційну стабільність галузі через обов'язкове цільове квотування коштів на модернізацію бібліотек, діджиталізацію музейних фондів і ревіталізацію культурних просторів.

Результати аналізу динаміки витрат на оплату праці працівників культурної сфери вказують на недостатню увагу до питань збереження та розвитку людського капіталу. Відтак потребує радикальної трансформації системи заробітної плати, яка наразі втратила конкурентоспроможність (близько 60% від середньоринкового рівня в Україні). Важливим є перехід до диференційованої моделі матеріального стимулювання, що базується на врахуванні безпекових ризиків у прифронтових зонах і специфіки унікальних фахових компетенцій (реставрація, кураторство тощо). Одним з ключових елементів реформи є відмова від застарілих кількісних індикаторів на користь якісних показників соціальної ефективності, що дозволяє змістити акцент з формальної звітності на реальний вплив культурних послуг у стійкість та розвиток громад.

Забезпечення фінансової стійкості культурної сфери потребує переходу від моделі пасивного бюджетного утримання до активного залучення позабюджетних ресурсів через розвиток багатоканального фінансування. Пріоритетним напрямом має стати створення місцевих культурних фондів на засадах державно-приватного партнерства, що дозволить консолідувати капітал бізнесу, приватних меценатів і міжнародних донорів для підтримання локальних ініціатив за допомогою прозорих механізмів мікрогрантів. Стимулювання проєктного підходу до цифровізації та реставрації об'єктів спадщини дозволить закладам культури трансформуватися у повноцінних суб'єктів ринку, здатних генерувати додану вартість і залучати іноземні інвестиції, що є однією з важливих умов для успішної інтеграції України в світову грантову архітектуру та доступу до масштабних програм підтримання.

У післявоєнний період повноцінне відродження культурної сфери в Україні неможливе без репарацій як джерела компенсації завданих російською федерацією збитків. Фінансування за рахунок активів країни-агресора має бути спрямоване не лише на відбудову зруйнованих об'єктів, а й на реставрацію архітектурних пам'яток і пошкоджених археологічних локацій, повернення або компенсацію знищених архівних й бібліотечних фондів, заміну розкраденого сценічного та експозиційного обладнання, музичних інструментів тощо. При цьому створення прозорого механізму використання репарацій дозволить перейти від режиму виживання до системної модернізації галузі, гарантуючи культурну реституцію та справедливе відшкодування за нищення національної спадщини.

Перспективним напрямом подальших розвідок є розроблення інтегральної моделі фінансової резильєнтності культурної інфраструктури в умовах макроекономічних шоків. З огляду на виявлену критичну залежність галузі від бюджетних коштів, дослідження передбачає перехід від статичного аналізу потоків до динамічного моделювання «точок беззбитковості» для інституцій різного рівня (від великих театрів до сільських бібліотек). Особливу наукову цінність становить вивчення мультиплікативного впливу змішаного фінансування, де бюджетні асигнування виконують роль базового капіталу для залучення міжнародних грантів та приватних інвестицій. Такий підхід дозволить трансформувати культурну мережу з пасивного реципієнта асигнувань з бюджету на життєздатну екосистему, здатну зберігати свою функціональність навіть у періоди макроекономічної нестабільності.

Conclusions. The conducted analysis indicates that the average share of cultural expenditures in local budgets remains below 3%. At the same time, the russian-Ukrainian war has given rise to a new geography of cultural resilience. A relatively high prioritization of the sector in frontline regions, most notably in Chernihiv at 3,78% and Sumy at 3,62%, against the

backdrop of stable indicators in western territories confirms the high adaptive capacity of local governments to contemporary challenges. Nevertheless, the overall statistical picture remains alarming, as only a limited number of regions adhere to the average benchmark. Such territorial imbalances entail the risk of fragmentation of Ukraine's unified cultural space. As a result, certain communities are gradually turning into cultural deserts, where the lack of resources makes it impossible to ensure citizens' access to basic cultural services.

The current distribution of budgetary allocations across cultural subsectors demonstrates the dominance of an inertial financing model, in which financial resources are directed not toward stimulating creative output but toward the physical maintenance of the existing institutional network. Nearly 70% of total expenditures are absorbed by community clubs, libraries, and the museum and exhibition sector, reflecting the necessity of sustaining an extensive, though often outdated, infrastructure. This issue is particularly acute in rural areas, where such institutions frequently remain the sole loci of the state's cultural presence. Under the conditions of the full scale russian invasion, the role of these facilities has undergone a profound transformation, as they have evolved into strategic humanitarian or civilian hubs, supporting aid logistics and assistance to internally displaced persons.

The generalization of the findings on cultural financing reveals that the critically low share of capital expenditures, at 4% to 5% within the structure of local budgets, determines the systemic degradation of the material and technical base of culture, effectively turning it into a sector of resource consumption rather than development. To counteract this destructive trend, the introduction of stringent budgetary standards is required, including the establishment of a minimum indicative threshold for cultural expenditures in local budgets at no less than 5%. Such a safeguard would help overcome the residual principle of financing and ensure institutional stability through mandatory earmarking of funds for library modernization, the digitalization of museum collections, and the revitalization of cultural spaces.

The analysis of wage expenditure dynamics in the cultural sector points to insufficient attention to the preservation and development of human capital. Consequently, the remuneration system requires a radical transformation, as it has lost its competitiveness and amounts to roughly 60% of the national average market wage. A transition toward a differentiated incentive based model is essential, one that accounts for security risks in frontline areas and the specificity of unique professional competencies such as restoration and curatorship. A key element of this reform is the abandonment of outdated quantitative performance indicators in favor of qualitative measures of social effectiveness, allowing the focus to shift from formal reporting to the real impact of cultural services on community resilience and development.

Ensuring the financial sustainability of the cultural sector necessitates a shift from passive budgetary maintenance toward the active mobilization of extra budgetary resources through the development of mixed financing models. A priority direction should be the establishment of local cultural funds based on public private partnerships, enabling the consolidation of capital from businesses, private philanthropists, and international donors to support local initiatives through transparent microgrant mechanisms. Encouraging a project based approach to the digitalization and restoration of heritage sites would allow cultural institutions to evolve into full fledged market actors capable of generating value added and attracting foreign investment, which is one of the key prerequisites for Ukraine's successful integration into the global grant architecture and access to large scale support programs.

In the post war period, the full fledged revival of Ukraine's cultural sector will be impossible without the use of reparations as a primary source of compensation for damages inflicted by the russian federation. Financing derived from the assets of the aggressor state should be directed not only toward the reconstruction of destroyed facilities but also toward the restoration of architectural monuments and damaged archaeological sites, the return or

compensation of lost archival and library collections, and the replacement of looted stage and exhibition equipment, musical instruments, and other assets. The establishment of a transparent mechanism for the use of reparations would enable a transition from a survival mode to systemic modernization of the sector, ensuring cultural restitution and fair compensation for the destruction of national heritage.

A promising avenue for further research lies in the development of an integrated model of financial resilience of cultural infrastructure under conditions of macroeconomic shocks. Given the identified critical dependence of the sector on budgetary funding, such research implies a shift from static flow analysis to dynamic modeling of break even points for institutions of different scales, ranging from major theaters to rural libraries. Of particular scientific value is the study of the multiplier effects of mixed financing, where budgetary allocations serve as seed capital for attracting international grants and private investment. This approach would allow the transformation of the cultural network from a passive recipient of budgetary transfers into a viable ecosystem capable of maintaining its functionality even during periods of macroeconomic instability.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державної казначейської служби в особливому режимі в умовах воєнного стану» від 9 черв. 2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF> (дата звернення: 10.01.2026 р.).
2. Khodan M., Burtnyak I. Local budgets in Ukraine During Wartime: Challenges, adaptation strategies, and the role of participatory budgeting. *Public and Municipal Finance*. 2025. Vol. 14 (4). P. 77–93. Doi: 10.21511/pmf.14(4).2025.06.
3. Vatamanyuk-Zelinska U. Z., Shtunder I. M., Havryliuk S. O. Trends in the Formation and Execution of Local Budgets Under Martial Law. *Innovative Economy*. 2023. No. 4. P. 60–67. Doi: 10.37332/2309-1533.2022.4.9.
4. Sokrovol'ska N., Kucher G., Pyvovarov K., Mazur H., Poliak-Sverhun M. The Functioning of Ukraine's Budgetary System in Wartime Conditions. *International Journal of Economics and Financial Issues*. Vol. 15 (2). P. 268–277. Doi: 10.32479/ijefi.17548.
5. Yushko S. Execution and Financing of Local Budgets in Ukraine: Features and Results. *Academic Review*. Vol. 2 (61). P. 113–127. Doi: 10.32342/2074-5354-2024-2-61-8.
6. Казаков Г. І. Особливості фінансування культурних індустрій з місцевих бюджетів в умовах воєнного стану: управлінський аспект. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. № 4 (12). С. 121–130.
7. Буряченко А., Рудик Н., Сивульська Н. Бюджетне фінансування культурної сфери в системі соціальних видатків України. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 80. Doi: 10.32782/2524-0072/2025-80-12.
8. Кічурчак М. В. Оцінка бюджетного фінансування сфери культури України на субнаціональному рівні в контексті сталого розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. Vol. 4 (35). P. 230–237. Doi: 10.18371/fcaptop.v4i35.222063.
9. Olzacka E. The Development of Ukrainian Cultural Policy in the Context of Russian Hybrid Aggression Against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy*. 2024. Vol. 30 (2). P. 141–157. URL: <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2187053>.
10. Стан фінансування культури та мистецтво з місцевих бюджетів: основні тенденції 2023–2024: аналіз. Звіт. Міністерство культури України, 2025. 136 с. URL: <https://mcs.gov.ua/wp-content/uploads/2025/11/zvedenyj-zvit-vyatkiv-na-kulturu-ta-mystecztvo-23-24.pdf> (дата звернення: 12.01.2026 р.).
11. 1630 пам'яток культурної спадщини та 2437 об'єктів культурної інфраструктури постраждали в Україні через російську агресію. URL: <https://mcs.gov.ua/news/1630-pamyatok-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2437-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu> (accessed: дата звернення: 26.01.2026 р.).

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021) *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrajinjy «Pro zatverdzhennja Porjadku vykonannja povnovazhenj Derzhavnoji kaznachejskijoj sluzhby v osoblyvomu rezhymi v umovakh vojennoho stanu» vid 9 chervnja 2021 r. No. 590* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Procedure for Exercising the Powers of the State Treasury Service under a Special Regime in

- Conditions of Martial Law” dated June 9, 2021 No. 590]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF> (accessed: 10 January 2026).
2. Khodan M., Burtnyak I. (2025) Local budgets in Ukraine during wartime: challenges, adaptation strategies, and the role of participatory budgeting. *Public and Municipal Finance*, vol. 14 (4), pp. 77–93. Doi: 10.21511/pmf.14(4).2025.06.
 3. Vatamanyuk-Zelinska U. Z., Shtunder I. M., Havryliuk S. O. (2023) Trends in the formation and execution of local budgets under martial law. *Innovative Economy*, no. 4, pp. 60–67. Doi: 10.37332/2309-1533.2022.4.9
 4. Sokrovolska N., Kucher G., Pyvovarov K., Mazur H., Poliak-Sverhun M. (2025) The functioning of Ukraine’s budgetary system in wartime conditions. *International Journal of Economics and Financial Issues*, vol. 15 (2), pp. 268–277. Doi: 10.32479/ijefi.17548.
 5. Yushko S. (2024) Execution and financing of local budgets in Ukraine: features and results. *Academic Review*, vol. 2 (61), pp. 113–127. Doi: 10.32342/2074-5354-2024-2-61-8.
 6. Kazakov G. I. (2025) Osoblyvosti finansuvannja kuljturnykh industrij z miscevykh bjudzhetiv v umovakh vojennoho stanu: upravlinsjkyj aspekt [Peculiarities of financing cultural industries from local budgets under martial law: managerial aspect]. *Centraljnoukrajinsjkyj visnyk prava ta publicnogho upravlinnja*, no. 4 (12), pp. 121–130.
 7. Burjachenko A., Rudyk N., Syvuljsjka N. (2025) Bjudzhetne finansuvannja kuljturnoji sfery v systemi socialjnykh vydatkiv Ukrainy [Budget financing of the cultural sphere in the system of social expenditures of Ukraine]. *Ekonomika ta suspiljstvo*, vol. 80. Doi: 10.32782/2524-0072/2025-80-12.
 8. Kichurchak M. V. (2021) Ocinka bjudzhetnogho finansuvannja sfery kuljturnykh Ukrainy na subnacionaljnomu rivni v konteksti stalogho rozvytku [Assessment of budget financing of the cultural sphere of Ukraine at the subnational level in the context of sustainable development]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 4 (35), pp. 230–237. Doi: 10.18371/fcaptop.v4i35.222063.
 9. Olzacka E. (2024) The development of Ukrainian cultural policy in the context of Russian hybrid aggression against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 30 (2), pp. 141–157. Doi: 10.1080/10286632.2023.2187053.
 10. Ministry of Culture of Ukraine (2025). Stan finansuvannja kuljturnykh ta mystectva z miscevykh bjudzhetiv: osnovni tendenciji 2023–2024: analitychnyj zvit [The state of financing of culture and arts from local budgets: main trends 2023–2024: analytical report]. Kyiv. 136 p. Available at: <https://mesc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/11/zvedenyj-zvit-vydatkiv-na-kulturu-ta-mystecztvo-23-24.pdf> (accessed: 12 January 2026).
 11. Ministry of Culture of Ukraine (2024) 1630 pam’jatok kuljturnoji spadshhyny ta 2437 ob’ektiv kuljturnoji infrastruktury postrazhdaly v Ukraini cherez rosijsjku aghresiju [1,630 cultural heritage sites and 2,437 cultural infrastructure facilities damaged in Ukraine due to Russian aggression]. Available at: <https://mesc.gov.ua/news/1630-pamyatok-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2437-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiju> (accessed: 26 January 2026).